

не дрэнна. Сучаснаму маладому чалавеку трэба быць пісьменным. Аднак вывучаць арфаграфію дзеля арфаграфіі нельга, урокі правапісу павінны забяспечваць засваенне мовы як інструмента зносін, інструмента пазнавання свету, інструмента будучай прафесійнай дзейнасці.

Літаратура

1. Щерба, Л.В. Безграмотность и её причины // Л.В. Щерба. Избранные работы по русскому языку. – М., 1957.

А.У. Казлова (ДУА “Полацкая дзяржаўная гімназія № 1 імя Францыска Скарыны”)

РОЛЯ НАСТАЎНІКА Ў РАЗВІЦЦІ ТВОРЧЫХ ЗДОЛЬНАСЦЕЙ ВУЧНЯЎ НА ЎРОКАХ МОВЫ І ЛІТАРАТУРЫ

Ключавыя словы: развіццё творчасці вучняў, крэатыўныя заданні на ўроках мовы, методыка напісання сачынення.

Амерыканскі псіхолаг Абрахам Маслоу яшчэ ў 50-я гг. ХХ ст. ставіў знак роўнасці паміж паняццем *крэатыўнасць* (*творчыя здольнасці*) і паняццем *здаровай Асобы*, якая імкнецца да самаактуалізацыі. Калі звярнуцца да выказванняў Л. Выгоцкага і В. Сухамлінскага (“Творчасць – норма дзіцячага развіцця”, “Кожнае дзіця – паэт, і настаўніку неабходна ўвесці яго ў свет творчасці”), становіцца зразумелай першасная задача настаўніка – дапамагчы вучням актуалізаваць іх творчыя здольнасці, развіць іх. Сёння ў развіцці кампетэнтнай творчай асобы самай важнай становіцца дзейнасць настаўніка і, канечне ж, непасрэдная самастойная работа вучня.

Проста даць тэму і прапанаваць напісаць на гэтую тэму замалёўку або сачыненне – гэта проста для настаўніка, але вельмі няпроста пры такіх умовах прыходзіцца вучню, бо вельмі часта апошняму трэба доўга думаць, як гэтае заданне рэалізаваць на практыцы, а калі нічога не прыдумвае, то спісвае штосьці ў інтэрнэце або робіць работу абы-як (не так, як гэта хацеў бачыць у ідэале настаўнік).

Развіваць творчасць, а разам з гэтым і камунікатыўныя ўменні настаўнік можа, сістэмна прымяняючы пісьмовыя творчыя работы як на ўроках мовы, так і на ўроках літаратуры. Неабходна падштурхоўваць да творчасці, падтрымліваць ідэі і вынікі творчай дзейнасці.

У настаўніка павінен быць арсенал творчых заданняў і сістэма выканання іх вучнямі адпаведна ўзроставым і індывідуальным асаблівасцям (ці то гэта складанне моўных задачак, ці то ажыўленне прадмета, ці то напісанне па аналогіі ўласнага вершаказа або хайку, ці правядзенне лінгвістычнага эксперымента, ці складанне анкеты для апытання па праблеме і многае іншае).

Трэба прапанаваць вучням пэўны алгарытм іх дзеянняў па напісанні работы, пазнаёміць з крытэрыямі ацэнкі, каб яны маглі імкнуцца да максімальнай рэалізацыі задумы. Можна прапанаваць эталоннае выкананне задання, каб у іх было ўяўленне аб тым, што ў рэшце рэшт можа атрымацца. З другога боку, неабходна пазбягаць традыцыйных інструкцый “што? як? калі? дзе? зрабіць”, можна даць пэўны штуршок, “падарыць” пэўную ідэю, але не рабіць замест дзіця яго асноўную работу.

Эфектыўнымі як на ўроках, так і на факультатыўных занятках з’яўляюцца разнастайныя **творчыя заданні**: міні-сачыненні, эцюды, вершы, творчыя рэцэпты, акравершы, тэксты на адну літару, уласныя заданні па тэме і г.д.

Як прыгатаваць добрае зімовае надвор’е

Каб прыгатаваць добрае надвор’е ўзімку, вам спатрэбіцца даволі многа блакітнага чыстага неба, якое можна купіць на фабрыцы надвор’я. На блакітнае неба пастаўце крыху маленькіх белых хмарак, якія ўваходзяць у камплект, каб бліскучыя сняжынкі заўсёды прыпраўлялі вашы шапкі і шалікі. Затым пастаўце ў халадзільнік некалькі шклянак снегу, і праз пару гадзін рассыпайце сям-там невялікімі гурбамі па зямлі. А на дрэвы абавязкова пасыпце іней, каб пад вечар усе галіны бязгучна іскрыліся ад мяккага святла маладзіка, які таксама своечасова трэба выкаціць на ўжо пацямнелае неба. Не забывайцеся выказаць сняжынкі да наступнага дня.

Прыемнага надвор’я! (Краско Наталля, 7 клас)

У настаўніка павінен быць комплекс цікавых твораў мастакоў слова, на якіх вучні будуць вучыцца ствараць уласныя тэксты. Для гэтага можна выкарыстаць вершаказы і пункціры А. Разанава, акравершы Р. Барадуліна, Я. Сіпакова, М. Багдановіча, мініяцюры і абразкі З. Бядулі, Я. Брыля. Карысным з’яўляецца і накапленне творчых работ вучняў: заўсёды знойдуцца ў класе дзеці, якія захочуць зрабіць лепш за “ўзорны прыклад”, якія “пераствораць” пачутае ад настаўніка.

Рыгор Барадулін

АКРАЎДЗЯКА

Мрояй маладых правідны дым

Адцяняе боскі профіль храма.

Моліцца нябёсам пілігрым,

А над ім святая зорка Мама...

Глухое біццё сэрца,

Арытміі пазбаўленае...

Рамонкавы шлях да

Мары...

мОра, што сустракаецца з

Небам дзесьці ў бязмежжы...

І разуменне:

Я – частка Сусвету!.. (Цітова Паліна, 10 клас)

Як на ўроках мовы, так і на ўроках літаратуры заслугоўвае ўвагі **методыка напісання сачыненняў Ірыны Георгіеўны Мінералавай**. Гэтая методыка мае нескладаныя правілы, што заключаюцца ў наступных палажэннях: настаўнік рыхтуе сістэму пытанняў або пачаткаў сказаў, якія вучні паступова самастойна працягваюць, фармулююць пісьмова ў сваіх сшытках. Наступнае пытанне ці пачатак думкі агучваецца толькі пасля таго, як большасць вучняў у класе справілася з папярэднім запісам.

Можна прадугледжваць варыятыўнасць фармулёвак пытанняў і пачаткаў сказаў (напрыклад: *Што вы адчуваеце / уяўляеце, калі вымаўляеце / чуеце слова “мама”, “мамачка”?* ці *Але ці толькі на неверагоднае / незвычайнае звяртае ўвагу аўтар?*). Таму пытанні можна не агучваць, а раздаваць у друкаваным выглядзе для самастойнай работы.

У прыведзенай ніжэй сістэме пытанняў па апавяданнях Яна Баршчэўскага асаблівасць заключаецца ў тым, што тэма фармулюецца не настаўнікам, а самім вучнем у залежнасці ад таго, якую тэму ён хоча раскрыць у сваёй пісьмовай рабоце, у залежнасці ад таго, якая тэма яго больш “закранула” падчас прачытання твораў Яна Баршчэўскага.

“Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях”.

Якія асацыяцыі ўзнікаюць у вас, калі вы чуеце назву “Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях”?

З якімі творамі з гэтай кнігі вам ўдалося пазнаёміцца?

Што незвычайнае / фантастычнае ўразіла ў гэтых апавяданнях?

Ці толькі на неверагоднае / незвычайнае звяртае ўвагу аўтар?

Якую думку хацеў правесці аўтар праз усю кнігу?

Фармулёўка ўласнай тэмы сачынення.

На прыкладзе якога(іх) апавядання(ў) гэта найбольш выразна бачна?

Ці ёсць герой, які з’яўляецца правадніком гэтай думкі?

ТАК: Каму выказвае гэтую думку герой? Якімі словамі? Якімі сваімі дзеяннямі ён сцвярджае сваю пазіцыю?

НЕ: Тады якім чынам становіцца зразумелай гэта думка? Як паводзяць сябе іншыя героі?

Ці актуальная выказаная аўтарам думка сёння? На што сёння варта звярнуць увагу? Каму варта звярнуць увагу – моладзі, старэйшаму пакаленню, усім?

Якое ўражанне аказалі апавяданні непасрэдна на цябе? Ці прымаеш ты пазіцыю аўтара? Пераканаў ці не пераканаў цябе ў нечым аўтар?

Які афарызм / якія словы запомніліся з апавяданняў Яна Баршчэўскага?

Які асацыятыўны рад можна напісаць цяпер, пасля разважання над ідэяй апавяданняў, іх глыбінным зместам?

Нельга баяцца таго, што вучнёўскія работы па адной сістэме пытанняў будуць шаблонныя, аднатыпныя, пазбаўленыя творчага характару. Кожны вучань адказвае на прапанаваныя пытанні па-свойму, выказвае сваё меркаванне, пацвярджае свае думкі самастойна падабранымі

цытатамі з тэксту. Былі выпадкі напісання па такім алгарытме сачыненняў у вершаванай форме.

Калі гаварыць пра сістэмы пытанняў і пачаткаў сказаў, трэба адзначыць, што такога кшталту работа дазваляе фарміраваць станоўчую самаацэнку вучняў, упэўненасць у сваіх сілах і магчымасцях. Дазваляе стымуляваць далейшае развіццё асобы.

Дадзеная сістэма па напісанні сачыненняў вучнямі адзначаецца як станоўчая практыка, бо яны разумеюць, з чаго пачаць сваю работу, не забываюцца выкарыстаць цытаты для пацвярджэння ўласнай думкі, час на ўроку праводзяць максімальна эфектыўна і за ўрок паспяваюць справіцца з пастаўленай задачай; у вучняў адсутнічае неабходнасць шукаць чужыя тэксты на прасторах інтэрнэт-сеціва. Настаўнік у выніку такой дзейнасці атрымлівае работы, якія ён загадзя “запраграмаваў” сваімі пытаннямі, не перажывае за сітуацыю “дзвюх-трох” аднолькавых работ. Логіка выкладу думак у вучнёўскім сачыненні залежыць толькі ад логікі выдачы настаўнікам пытанняў у сістэме.

У творчасці няма краю. Разуменне гэтага дазваляе штодзённа спазнаваць свет і сябе ў гэтым свеце, самаўдасканалвацца і самарэалізоўвацца. І тады той, хто не гаварыў, загаловаць перад вялікай аўдыторыяй; той, хто не пісаў вершаў, надрукуе цэлы зборнік уласнай творчасці; той, хто трымаў пэндзаль толькі ў пачатковай школе, пачне пісаць вялікафарматныя карціны. Адным словам, з прытчы пра матылька – усё ў нашых руках.

Такім чынам, настаўнік павінен вучыць школьніка быць творчым чалавекам: быць здольным спраўляцца з новым, імправізаваць, не баяцца змен, а адчуваць сябе камфортна, сустракаючыся з новым, быць здольным ствараць “тут-і-зараз”, канцэнтравацца на сітуацыі, добра бачыць і чуць тое, што адбываецца ў канкрэтны момант. Адукацыю нельга ўжо разглядаць проста як працэс навучання – гэта цяпер і працэс выхавання характару, фарміравання кампетэнтнай асобы.

В.В. Кайданава (ДУА “Сярэдняя школа № 32 г. Магілёва”)

ВЫКАРЫСТАННЕ МЕТАДАЎ І ПРЫЁМАЎ РАЗВІЦЦЯ КРЫТЫЧНАГА МЫСЛЕННЯ НА ЎРОКАХ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ З МЭТАЙ ФАРМІРАВАННЯ МАЎЛЕНЧА-КАМУНІКАТЫЎНАЙ КАМПЕТЭНЦЫІ ВУЧНЯЎ

Ключавыя словы: гексаганальнае навучанне, крытычнае мысленне, маўленча-камунікатыўная кампетэнцыя, маўленчая дзейнасць.

Рэфармаванне сістэмы адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь суправаджаецца істотнымі зменамі. У наш час, калі сучасная школа